PART III

TRANSFORMATION OF CITIES AND CITIZENS

KENTLERİN VE KENTLİLERİN DÖNÜŞÜMÜ

CHAPTER 6

MEKÂNDAKİ DİL/LER: MİSAFİRLİK VE YERLEŞİKLİK ARASINDA GÖÇMENLER

LANGUAGE OF THE SPACE: FROM QUEST IMMIGRATION TO RESIDENT IMMIGRATION

Seda GÜVEN¹

¹Assist. Prof., Istanbul University, Faculty of Letters, Department of Sociology, Istanbul, Turkey
e-mail: sbilan@istanbul.edu.tr

DOI: 10.26650/BS/SS41.2021.001-4.06

ÖZET

İstanbul, tarihi boyunca siyasi, ekonomik, coğrafi konumu nedeniyle göç alan bir kent olmuştur. Günümüzde de İstanbul'un bu özelliği değişmemiştir. Bugün İstanbul'da yaşayan pek çok göçmen grubundan bahsetmek mümkündür, ancak bu gruplar içinde Suriyeli göçmenler sayısal üstünlükleriyle öne çıkmaktadır. Bu açıdan Suriyeli göçmenlerin kente ve kentin toplumsal yaşamına etkisi İstanbul'da belirgin biçimde gözlenmektedir.

İstanbul'un kent yaşamına dahil olmaya çalışan Suriyeli göçmenler kentin fiziki ve toplumsal yapısını etkilemektedir. Göçmen nüfusunun yoğunluğu ve kentte kalıcılaşmaları bu etkiyi daha da güçlü kılmaktadır. Öyle ki İstanbul'un kimi bölgeleri/mahalleleri göçmenlerle anılmaktadır. Bu bölgeler göçmenlerin toplumsal yapılarına uygun biçimde değişmektedir. Sözü edilen değişimi görünür kılan mekanların başında iş yerleri gelir, çünkü iş yerleri sadece ticaret yapılan mekanlar olmaktan öte sosyal ve kültürel işlevlere de sahiptir. Bu nedenle toplumsal değişimler iş yerlerinin hizmet alanlarına ve hizmet verme biçimlerine yansır. Böylece bir bölgenin kullanıcıları farklılaşırken yeni kullanıcıların ihtiyaçlarına, sosyal, ekonomik konumlarına ve hatta dillerine uygun olarak iş yerleri de değişir.

Bu çalışmada Suriyeli göçmen nüfusun gündelik yaşamlarında yoğun olarak ziyaret ettikleri, vakit geçirdikleri Millet Caddesi'ndeki iş yeri isimleri örneğinde göçün mekanın dilini/dillerini nasıl etkilediği üzerinde durulacaktır. Aynı zamanda İstanbul özelindeki bu örnekten yola çıkarak yapılan analiz sonucunda göçmenlerin temel sorun alanları/ihtiyaçları ve kentte inşa ettikleri yeni, ancak bir yanyıla da eski yaşam tarzları üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kent, Göç, Göçmenler, Suriye, Dil, Toplumsal hafıza

ABSTRACT

Istanbul was known as an immigrant city in history and this is still true today. Today, many immigrants of different nationalities live in Istanbul. The number of immigrants is increasing day by day. Therefore it is possible to talk about many immigrant groups which are living in Istanbul. Among these Syrian immigrants are numerically dominant, Istanbul hosts the highest number of Syrians at the moment.

A growing number of Syrian nationals have moved to Turkey, especially to Istanbul, since 2011. A huge number of immigrants affect the physical and social structure of the city. The density of the immigrant population strengthens the effect of migration in Istanbul such that some regions of the city are called "Little Syria". These regions change according to the needs of the immigrants. This can particularly be seen in workplaces because they are not only places of trade but also have social and cultural functions. Therefore, workplaces change in accordance with the social and economic needs of immigrants.

This study will be focused on how immigration changes the city. The change of the city will be examined in the context of workplace names/signs on Millet Street. Thus, the impact of migration on the city will be monitored. In addition, based on the example of this street, the basic needs of immigrants and the new lifestyles they have built in the city will be emphasized.

Keywords: Urban, Migration, Immigrant, Syria, Language, Social Memory

EXTENDED ABSTRACT

Istanbul is a city that has always gathered different immigrant groups to live together. This characteristic of the city continues today. There are two important periods in which Istanbul underwent a kind of transformation due to immigration. The first of these began in the 1940s and involved internal migration, and the second of these started in the 1980s with the onset of international migration. After the 1980s, international migration rapidly changed the physical and social structure of Istanbul. This effect continues uninterruptedly in Istanbul today and the city hosts an increasing number of immigrants. In this regard, Syrian immigrants living in Istanbul are of particular importance because Istanbul is a top destination of immigration that started in 2011. Inevitably, a high population of immigrants lives in Istanbul.

It cannot be doubted that immigrants who live in Istanbul create some challenges for the city. One of these challenges is the problem of integration. Immigrants have the status of guest or temporary immigrants. Immigrant status is an obstacle to their social integration. In addition, immigrants prefer to live together in many parts of Istanbul. Some regions of the city have adapted to the lifestyles, traditions, and habits of Syrian immigrants where ghettos are being established. These places render services in line with the needs, expectations, and social structures of immigrants and in this way workplaces also change. For this reason, an

analysis of the workplaces and workplaces's names in these regions provides information on the daily lives, cultural structures, and needs of immigrants in the city. In this context, Istanbul is a good example because it has many immigrant districts.

The impact of migration on city/space and community life is clearly observed in today's Istanbul. However, this study only focuses on the example of Millet Street. The street is in an area of social dynamism. At the same time, the immigrant population that settled near the street has affected the physical structure, occupations and services of the street. The street is a frequent destination not only for immigrants who live in the surrounding areas but also for immigrants who live in different parts of Istanbul. The names of workplaces have been given names in Arabic in the street. In this study, the effect of migration to the city is discussed in the context of the change of workplace names. The data obtained will also allow a comprehensive assessment of immigrants.

As a result of migration, some problems of immigrants have become apparent in Istanbul. Based on the observations of Arabic signboards in the field of study, it is possible to list the areas where problems exist like health, education etc. for example health institutions along the street suggest this. Similarly educational institutions located along the street provide consultancy services for higher education. Legal services firms assist immigrants in legal processes in Turkey. Commercial companies on the street are also an indication that immigrants have become resident. Some companies provide services such as residence permits and real estate. Some workplaces (local markets, restaurants, confectioners) in the street show us that Syrian immigrants maintain their customs, traditions, and cultures in Turkey. Immigrants reproduce and continue their culture. Although immigrants have become urban residents, they have not integrated into the city life and have created private living areas.

Giriş

İstanbul, tarihte ve günümüzde farklı göçmen gruplarının bir arada yaşamasına imkan veren bir kenttir. Bu nedenle iç ve dış göçlerle gelen yerli ve yabancı göçmenlerin kenti dönüştürücü etkisini çeşitli dönemlerde özellikle yakın dönemde gözlemlemek mümkündür, 1940'lerden sonra iç göçün etkisiyle çetin bir biçimde değişen kent ve kent yaşamına, 1980'lerden sonra uluslararası göçün baskısı da eklenmiştir. Sözü edilen göçler kentin fiziki ve toplumsal yapısında derin izler bırakmıştır. Halen İstanbul, sayıları her geçen gün artan göçmen grubuna ev sahipliği yapmaktadır. İstanbul'un ev sahipliği yaptığı göçmen grupları içinde Suriyeli göçmenler ayrı öneme sahiptir, çünkü İstanbul 2011'de başlayan göçün geçiş ya da başlıca varış noktalarından biridir.

Göçmen gruplarının İstanbul'da yaşamayı seçmesi kentte kimi zorluklar yaratmaktadır. Zorlukların başında bütünleşme sorunu gelmektedir. Göçmenlerin misafir ya da geçici göçmen statüsünde bulunmaları onların kent yaşamına dahil olmaları yani toplumla bütünleşmeleri önünde engel oluşturmaktadır. Göçmenler İstanbul'un belli bölgelerinde toplu biçimde yaşamayı tercih etmektedir. Bölgesel öbikleşmenin bir nedeni ekonomik olmakla beraber diğer nedeni bir arada kalmanın verdiği toplumsal aidiyet duygusudur. Bu durumun kente etkisi çeşitli biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Örneğin İstanbul'un belli bölgeleri Suriyeli göçmenlerin yaşam biçimlerine uygun biçimde donatılmaktadır. Bu yerler göçmenlerin ihtiyaçlarına, beklentilerine ve toplumsal yapılarına uygun biçimde değişmektedir. Bu nedenle göçmenlerin yoğun biçimde bulundukları bölgelere ve bu bölgelere ilişkin yapılacak bir çözümleme göçmenlerin gündelik yaşamlarına, kültürel yapılarına ve kentteki ihtiyaçlarına dair bilgi verecektir. Bu bağlamda İstanbul böylesi bir çözümlemeye pek çok göçmen bölgesiyle iyi bir örnektir.

Göçün mekan ve toplum yaşamı üzerinde yarattığı etki açık bir biçimde günümüz İstanbul'unda gözlemlenmekle beraber bu çalışma için sınırlı bir mekan "Millet Caddesi" üzerinde durulacaktır. Bu cadde toplumsal hareketliliğin/değişimin yoğun olarak yaşandığı bir bölgedir. Son yıllarda bölgenin çevresine yerleşen göçmen nüfus bölgenin fiziki yapısını etkilediği gibi uğraşları ve verilen hizmetleri de etkilemektedir. Bununla birlikte cadde sadece çevre bölgelerde yaşayan göçmenler için değil, mevcut iş yerleriyle İstanbul'un farklı bölgelerinde yaşayan göçmenlerin de uğrak yeridir. Onun için bu çalışmada yaşanan büyük uluslararası göç dalgası sonucunda göçün kente/kentlere etkisi Millet Caddesi'ndeki iş yeri adlarının değişimi bağlamında ele alınacaktır.

Tabelalar sadece ticari simgeler değildir, tabelalara bakarak bir bölgeyi kullanan toplulukların dili başta olmak üzere, inanç sistemleri, etnik kökenleri, hatta alışkanlıkları, gelenekleri anlaşılabilir. Bu bağlamda tabelalardan yola çıkarak İstanbul özelinde elde edilen veriler göçmenlere ilişkin pek çok değerlendirmeye de olanak verecektir.

Göçmen Kenti İstanbul

İstanbul, günümüzde coğrafi konumu ve ekonomik olanakları ile yerel ve uluslararası bir göç merkezidir. Bugünün İstanbul'unun nüfusu göçlerle her geçen gün artmaktadır. Girişte de andığımız üzere İstanbul'un göçlerle değişiminde iki dönem öne çıkar. Bu iki dönemin öne çıkmasının nedeni göçlerin kente çarpıcı biçimdeki etkisidir. İlk olarak 1940'lı yıllarda başlayan iç göçten bahsetmek gerekir. 1940'lardan itibaren sanayileşme hamlesinin etkisiyle köy ya da kırlardan büyük kentlere doğru göç dalgası başlamıştır (Bkz. Kuban; 2000, s.389). Bu dönemde göçün en önemli özelliği kalabalık grupların kentlere çalışmak için, ekonomik nedenlerle göç etmesidir. Fiziki açıdan göçün İstanbul'daki ilk görünür etkisi gecekondulaşma olmuştur. Gecekonduar aynı zamanda değişen toplumsal kompozisyonun vücut bulmuş halidir. Göçle gelen gruplar toplumsal açıdan kentli alışkanlıkları, kültürü değiştirmeye başlamıştır. Kent ve kır kültürünün karşılaşması kentin kültürünü ve yaşam tarzını kısacası toplumsal yapısını etkilemiştir. Sözü edilen karşılaşmalar sonucunda kimi gerilimler yaşansa da göçmeler kentte kalıcılaşarak kent nüfusunun önemli bir parçası haline gelmiştir.

İstanbul'un göç tarihinde öne çıkan bir başka dönem ise 1980'lerdir. Bu dönemde göç dinamiğinde yine ekonomik nedenler söz konusu olmasına karşın göçün niteliği farklılaşır. 1980'lerle beraber İstanbul'a uluslararası göçten bahsedebiliriz. Kente uluslararası ilgi her daim söz konusu olmuştur (Bkz. Mandran; 2002, s.262-264). Buna karşın 1980 sonrası göçün farklı bir yapısı vardır. 1980 sonrası İstanbul gerek yerel gerekse makro politikaların bir uzantısı olarak uluslararası göç rotasında önemli bir durak halini almıştır. Keyder'in belirttiği üzere İstanbul 1960'tan 1980'e uzanan dönemde Türkiye'nin yeni kentli nüfusunun çeyreğini içine çekmiştir; 1980 sonrasında ise İstanbul'un ulusaşırı piyasalara hızla entegrasyonu kentte yeni bir tabakalaşma eksenini oluşturmuştur. Böylece küresel ağlarda yer tutabilen yeni mesleklerde çalışanlar İstanbul'da yaşamayı/çalışmayı seçmeye başlamıştır (Bkz. Keyder; 2010, s. 90). Bununla birlikte Türkiye sadece üçüncü bir ülkeye gitmeyi hedefleyen mülteci adaylarının ve sığınmacıların tercih ettikleri bir geçiş ülkesi konumuna evrilmiştir (Kartal vd., 275; Shepherd, 2006; Koser Akçapar, 2004). Bu bağlamda göç İstanbul'un kimi bölgelerinde turizmden ticarete kadar etkili olmuştur (Yükseker, 2003).

İstanbul yakın dönemde de farklı amaçlarla da olsa uluslararası göç çeken bir kent niteliğindedir. Üstelik yakın dönemde göçe siyasi nedenlerle ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan büyük Suriyeli göçmen grupları eklenmiştir. İstanbul’a göçlerin etkisi her dönemde olmasına karşın 2011’den itibaren Suriyeli mülteci/sığınmacı göçüyle uluslararası göçün baskısı farklı biçimde hissedilmeye başlamıştır. Türkiye’deki göçmen sayısı 2011 yılından bu yana her geçen gün artarak üç milyonu geçmiştir. (goc.gov.tr) Şu anda Türkiye Suriye’den sonra en çok Suriyelinin yaşadığı ülke konumundadır. Hatta Suriyeli göçmenlerin yanında diğer göçmen grupları da değerlendirmeye katılırsa dünyanın en fazla göçmen grubunu barındıran ülkesi olarak Türkiye öne çıkar.

Türkiye’ye uluslararası koruma talebiyle gelen Suriyeli göçmenler “geçici koruma”¹ statüsü altında barınmaktadır. Geçici ifadesi aynı zamanda Türkiye’deki Suriyeli göçmenlerin kısa süreli kalacak “misafir”ler olarak kabul edildiğini işaret etmektedir. Bu nedenle göçün ilk dönemlerinde hızlı ve misafirlik durumuyla örtüşür biçimde göçmenlerin barınma sorunu çözülmeye çalışılmıştır. Bu çözüm sınır bölgelerinde kurulan kamplardır; ancak göç süreklilik kazandıkça göçmenlerin büyük bir kısmı kamplarda yaşamak yerine kentlerde yaşamayı seçmiştir.

Göçmenlerin bazıları hala kamplarda kalırken, bugün göçmen nüfus başta İstanbul olmak üzere büyük kentlerde yoğunlaşmaktadır (mülteciler.org) ² Türkiye’de en çok Suriyeli barındıran şehir İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün 2019 verilerine göre 555 bin 951 kişi ile İstanbul’dur. Bu resmi sayılara İstanbul’da kayıtlı olmayan göçmenler de eklenmektedir.³ Böylece İstanbul Suriye’den göçün merkezi haline gelmiştir. Bu durum göçmenlere iş ve yerleşme açısından çeşitli fırsatlar sunan İstanbul’da kaynaklar açısından problemleri beraberinde getirmiştir. Bu problemler göçmenlerin uzun dönemli ya da kalıcı biçimde kente yerleşmeleriyle daha da belirgin hale gelmiştir. Artık Suriyeli göçmenler İstanbul’un geçici değil kalıcı/yerleşik sakinleridir.

İstanbul’un Yeni Sakinleri

Suriyeli göçünden en çok etkilenen il belirtildiği üzere İstanbul’dur. Öyle ki İstanbul’un bazı bölgeleri göçmen mahallelerine/semterlerine dönüşmüştür. Bu semtlerde göçmenlerin yoğunlaşmasında toplumsal ağların etkisi yanında göçmenlerin ihtiyacı olan hizmetleri sunan

- 1 Geçici koruma; ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara uygulanır.
- 2 2020 Kasım ayı itibarıyla kamplarda yaşayan Suriyeliler %1,6 oranındadır. Suriyelilerin %98,3’ü kentlerde yaşamaktadır.
- 3 Suriyeli göçmenlerin hangi şehirde yaşayacağına Göç İdaresi karar vermektedir.

mekanlar olmaları da ekilidir. Erdoğan, göçmenlerin semt seçiminde tercih edilen yerlerde yoksulluğun yaygın, muhafazakârlığın-dindarlığın belirgin, sosyal çevrenin dayanışma gösterdiği ve nispeten yaşamın daha ucuz olduğuna dikkat çeker (Erdoğan:2017; s.30). Göçmenlerin ikamet ettiği bölgeler Esenyurt, Sultanbeyli gibi kentin çeperinde ya da Fatih, Şişli, Beyoğlu gibi kentin merkezi sayılabilecek ilçelerde bulunmaktadır.

Yukarıda anılan ilçeler içinde Fatih'in yeri ayrıdır, çünkü Fatih ilçesi neredeyse göç sürecinin başından beri Suriyeli göçmenlerin yaşadığı ilk 5 ilçe arasındadır (Kavas ve diğerleri, 2019, s. 39). 2018 verilerine göre 30 binin üzerinde göçmen Fatih'te yaşamaktadır (Palacioğlu, 2018, s.25). Bununla birlikte Fatih ilçesi İstanbul Ticaret Odası ticaret sicili kayıtlarına göre İstanbul'un 39 ilçesi içinde 2.185 yatırımcı sayısı ile en fazla yabancı yatırımcı çeken ilçe olarak ilk sırada gelmektedir. Yine İTO'nun kayıtlarına göre sermaye sıralamasında Fatih 452,0 milyon TL sermaye değeri ve 13,43'lük sermaye payı ile ilk sırada yer almaktadır. Hem yatırımcı sayısı, hem de sermaye değeri açısından Fatih ilçesi öne çıkmaktadır.⁴

Fatih ilçe sınırlarında yaşayan Suriyeli nüfus, Fatih İlçe Belediyesi'ne bağlı Akşemsettin, Aksaray, Ali Kuşçu ve Molla Gürani mahallelerinin ilgili cadde ve semtlerinde yoğunlaşmaktadır (bkz. Kavas ve diğerleri, 2019, 47). Hatta bu bölgeler "Küçük Suriye" olarak ifade edilmektedir⁵. Özellikle Aksaray mahallesi ve çevresi göçmenlerin yaşam alanlarını oluşturmaları açısından çeşitli olanaklar sunmaktadır. Bu olanakların başında barınma gelmektedir. Ancak semtin sunduğu olanaklar bununla sınırlı değildir. Semte aynı zamanda ticaret yapılmaktadır. Örneğin Aksaray Mahallesi'nde yer alan Yusufpaşa Caddesi, 2014 yılından bu yana Suriyelilerin ağırlıklı olarak iş yaptığı bölgelerden biri haline gelmiştir (bkz. Kavas ve diğerleri, 2019, 52).

Çalışma açısından önemli olan Molla Gürani Mahallesi'nde yer alan Millet Caddesi, %70 oranında Suriyeli esnafın yoğun olarak çalıştığı bir caddedir (bkz. Kavas ve diğerleri, 2019, 52). Bölgenin önemli caddelerinden biri olan Millet Caddesi'nin mekânsal olarak değişimi bir semtin göçle birlikte nasıl ve ne yönde değiştirdiğini göstermektedir. Caddedeki iş yerleri göçmenlerin toplumsal, kültürel yapılarına uygun biçimde hizmet sunmaktadırlar. Cadde boyunca yer alan iş yerlerinde Arapça ve Türkçe tabelaların kullanılması bölgenin kullanıcılarını ve kullanıcıların yani göçmenlerin ihtiyaçlarını ve beklentilerini de çözümlemeye imkan sağlayan simgelerdir.

4 İTO verilerine göre Fatih ilçesine yatırım yapan Suriye uyruklu vatandaşlar perakende ve hizmetler sektörünü tercih etmektedir.

5 <https://www.kahvve.com/istanbulun-40-ilcesi-kucuk-suriye-6667/>

Göçün Kente ve Kentin Diline Etkisi

Millet caddesi (Turgut Özal) Fatih ilçe sınırları içerisinde bulunmaktadır. 1950’li yıllarda Millet Caddesi, Prost planına bağlı kalarak yapılmıştır. İstanbul’un ilk en geniş bulvarıdır (Kuban, 2000, 389-399). Topkapı’dan başlayarak Aksaray’a kadar uzanmaktadır. Aynı zamanda cadde, Aksaray, Laleli, Eminönü gibi toplumsal yaşamın canlı olduğu bölgelere yakındır.

Bu çalışmanın araştırma merkezini oluşturan alan caddenin Aksaray semtine yakın olan Fındıkzade ve Yusufpaşa durakları arasında kalan bölgesidir. Aksaray uzun yıllardır hem kısa süreli konaklama, hem de ikamet, alışveriş, turizm açısından yabancı uyruklu kimselerin kullanımındadır. Aksaray’ın bu konumu Millet caddesi gibi çevresindeki bölgeleri de etkilemiştir. Suriyeli göçünden sonra da cadde ve çevresi oldukça yoğun biçimde değişmiştir. Değişim iş yerlerinin hizmet alanlarına da yansımıştır. Bu değişimi cadde üzerindeki iş yerlerinin tabelalarından ya da tanıtım afişlerinden gözlemlemek mümkündür. Millet caddesi üzerinde iş yerlerini tanıtıcı tabelalarda dil kullanımı çift dilli ya da tamamen Arapçadır.⁶ Tabelaların Arapçalaşması bölgeyi kullanan grupların etnik kimliklerini göstermektedir. Bununla birlikte Arapça tabelalar göçmenlerin sorun alanlarına ilişkin çözümleme yapmaya olanak vermektedir.

Öncelikle tabelalarda Arapça ifadeler yer verilmesi dil sorununu gündeme getirmektedir. ilk gelen göçmen gruplarının Türkiye’de kalış süreleri ortalama on yıl olmasına karşın çeşitli

6 İstanbul Valiliği tarafından, 2019 yılında başlatılan çalışmayla mevcut tabela içeriğinin en az %75’lik kısmının Türkçe, %25’lik kısmının Arapça olmak üzere düzenlenmesi hususu zorunluluk haline getirilmiştir. Fatih İlçe Belediyesi tarafından 2016 tarihinde itibaren ilçe sınırlarında faaliyet gösteren Suriyeli işletmelere, belli oranlarda Arapça ve Türkçe tabela kullanma zorunluluğu getirilmiştir

çalışmalarda da vurgulandığı gibi dil sorunu devam etmektedir. Göçmenler için dil sorunu gündelik yaşamdan kamu kurumlarının kullanımına varıncaya kadar engel oluşturmaktadır.

Tabelalarda Arapça kullanımının düşündüğü bir başa konu ise “geçici koruma” statüsüne bağlı olarak göçmenlere sunulan kimi hizmetlerde yaşanan sorunlardır. Bu sorunların başında bürokratik işlerin karmaşıklığı ve ağırlıklı olarak sözü edilen dil bariyerinin yarattığı engeller gelmektedir. İstanbul’da ikamet izni olmayan ya da hiçbir yerde kayıt altında olmayan göçmenler kendi çözümlerini oluşturmaya çalışmaktadır. Çözüm bekleyen konuların başında sağlık, eğitim, barınma gibi temel ihtiyaçlar gelmektedir.

Millet caddesinde iş yerleri içinde sağlık alanında hizmet veren firmalar göze çarpar. Bölge genelinde sağlık hizmeti veren çeşitli kurumlar yanında eczanelerde de Arapça ifadeler ve tabelalar kullandığı görülür. Sağlık hakkı, ulusal ve uluslararası sözleşmelerle garanti altına alınmış olsa bile kayıtlı olmama, dil, kültür gibi belirleyiciler bu haktan yararlanmayı etkileyebilmektedir. Sağlık hizmeti veren iş yerleri, göz, diş sağlığı, eczane olarak sıralanabilir. Bölgede dikkat çeken bir başka durum ise kimi sağlık merkezlerinin saç ekimi, botoks gibi estetik hizmetler de vermesidir.

Resim1 ve 2: Diş sağlığı ve tıp/ilâç hizmetleri

Caddedeki iş yerlerinden pek çoğu eğitim hizmeti veren firmalardır. Göçmenlerin kalıcılaşmasıyla birlikte eğitim sorunu gündeme gelmiştir. Göçmen nüfusunun büyük bir kısmı çocuk ve gençlerden oluşmaktadır. Göçmenlere kendi müfredatlarına uygun eğitim verilmesi, eğitimin dili ana tartışma konularıdır. Bu durum kalıcılık ve geçicilik karmaşasının bir sonucudur. 2014 yılında Yabancılar Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri genelgesi ile özellikle zorunlu eğitim çağında olan çocukların eğitim hakkından yararlanması düzenleme altına alınmıştır. Türkiye’de eğitim hakkından “geçici koruma” statüsü bağlamında göçmenler yararlanabilmektedir. Ancak üniversite eğitimi söz konusu olduğunda özellikle eğitim kurumları aracılığıyla yurtdışına gitmek isteyenler bu kurumlardan faydalanmaktadır.

Resim 3 ve 4: Eğitim danışmanlığı ve eğitim hizmetleri

Cadde boyunca hizmet veren firmalar, sırasıyla ticaret, sigorta, hukuk, oturma izni, emlak konularında da hizmet vermektedir. Bu alanların öne çıkması yine göçün kalıcılaşmasıyla bağlantılıdır. Daha önce de sözü edildiği üzere artık göçmenler İstanbul’da ve özellikle Fatih ilçesinde çeşitli yatırımlar yapmaktadır. Bu nedenle ticaret, hukuk, sigorta firmalarının öne çıkması beklenen bir sonuçtur. Buna ek olarak hukuk danışmanlığı firmalarının etkinlik kazanmasının bir nedeni de göçmenlerin statüleri ve Türkiye’deki yasal süreçlerin yönetilmesiyle ilgilidir. Türkiye’de ticaret yapabilmek, çalışabilmek yasal başvuru süreçlerini de getirmektedir.⁷

Resim 5 ve 6: Hukuk ve ticaret-emlak danışmanlık

Hukuk firmaları aynı zamanda emlak alımı ve oturma izni gibi konularda da hizmet vermektedir. Suriyeliler için Türkiye’de mülk edinmenin bir yolu şirket kurmaktır. Oturma izni için başvuru ise ancak geçerli bir pasaport ile resmi yollardan Türkiye’ye giriş yapanlar için geçerlidir. Aynı zamanda ikamet izni için 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu uyarınca tesis edilen genel gereklilikleri karşılamak gerekmektedir. İşte bu noktada

7 Bir Suriye vatandaşının Türkiye’de doğrudan çalışma izni alma hakkı yok, ancak işverenin başvurusuyla çalışma izni alınabiliyor. Bir işveren kendi iş yerinde bir yabancı personel çalıştırmak istiyorsa, halihazırda 5 tane Türk vatandaşını istihdam ediyor olmalı. Aksi halde yabancı kişi için yapacağı başvuru kabul edilmiyor.

hem resmi yollardan ülkeye giriş yapanlar, bulunduğu il dışında ikamet etmek isteyenler hem de kayıtlı olmayan göçmenler oturma izni için hukuki danışmanlığa ihtiyaç duymaktadır.

Resim 7 ve 8: Hukuk hizmetleri ve oturma izni emlak

Caddenin göçmenler tarafından kullanılması ve ekonomik etkinliğin bir sonucu olarak döviz büroları oldukça fazladır. Ekonomik etkinliğin bir uzantısı olarak cadde boyunca yer alan kuyumcular, göçmenlerin özellikle ekonomik açıdan homojen bir grup olmadıklarını göstermektedir. Caddede yer alan ticaret firmaları, döviz büroları, kuyumcular, caddenin para ve ekonomik ilişkiler açısından göçmen grupları için önemini göstermektedir.

Resim 9 ve 10: Kuyumcular

Göçmenler arasında sosyo-ekonomik farklılaşmanın bir göstergesi de yine cadde boyunca yer alan estetik merkezleri ve kuaförlerdir. Mevcut kuaförler estetik işlemleri de yapmaktadır. Bununla birlikte lüks tüketim olarak nitelendirilebilecek parfüm, aksesuar, telefon, peruk satışı yapan işletmeler de bulunmaktadır.

Resim 11 ve 12: Kuaför/estetik ve berber

Resim 13 ve 14: Peruk ve parfüm dükkanı

Caddede yerel yemekleri, tatları sunan pek çok restoran ve tatlıcı bulunmaktadır. Göçmenlerin yemek kültürlerini, Türkiye’de devam ettirmektedirler. Bu işletmelerde aynı zamanda göçmenlerin kendi dillerini konuşabildikleri ve diğer göçmenlerle bir araya gelebildikleri aidiyet/kimlik mekanlarıdır.

Resim 15 ve 16: Tatlıcı ve Restoran

Resim 17 ve 18: Cafe ve restaurant

Yemek kültürüyle bağlantılı olarak caddenin ara sokaklarında göçmenlerin tüketmeye alıştıkları gıdalara ulaşabilecekleri yerel ürünlerin satıldığı marketler bulunmaktadır.

Resim 19 ve 20: Market

Cadde genel olarak göçmenlere hizmet veren bir bölgedir. Gıda, nargile dükkanları tatlıcılar, restoranlar, cadde boyunca yer alan Arapça uyarılar caddenin aktif bir biçimde göçmen nüfus tarafından kullanıldığını göstermektedir. Sonuç olarak cadde boyunca yer alan iş yerlerinin Arapça tanıtım tabelaları göçmenlerin Türkiye’deki yaşam koşulları ve tarzlarına, ekonomik durumlarına, ihtiyaçlarına dair kimi ipuçları vermektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Dil toplumsal bir olgudur (Durkheim, 1956). Dil toplumsal bir olgu olduğu için farklı bağlamlarda ele alınabilir. Bu çalışmada dil, göçün kente etkisi bağlamında ele alınmaktadır. Yoğun biçimde göç alan kentler kaçınılmaz olarak göçten etkilenir. Grup ve mekan ilişkisinin doğası gereği göç kentte değişiklikler yaratır. Kentin çeşitli mekanlarında göçün etkisi somut biçimde kendini ele verir. Nesneler, mekanlar konuşamaz ya da hareket edemez, ancak

mekanlar toplulukların izdüşümüdür. Bu nedenle bir mekanı incelemek toplumsal tercihlere ve beğenilere, alışkanlıklara ilişkin bilgi verir.

Mekanlar, göç başta olmak üzere toplumsal değişimlerin etkilerinin anlaşılmasına olanak sunar. Göçün kente fiziki etkisi ilk elden konut biçiminde görülebileceği gibi iş yerleri de böylesi bir gözleme imkan verir, çünkü göçmenlerin talepleri ve beklentileri doğrultusunda iş yerlerinin hizmet alanları ve hizmet verme biçimleri değişir. Bu değişimin en belirgin ifadesi dilde ortaya çıkar. İş yerlerini tanıtıcı tabelalarının hakim/etkili göçmen grubuna göre dili değişir. İstanbul bu açıdan iyi bir örnektir.

İstanbul'da uluslararası göçün kentin diline etkisi ilk olarak 1980'lerde ortaya çıkar. 1980'lerde yaşanan uluslararası göçün arka planında küreselleşme vardır. Küreselleşmeyle birlikte emek, uluslararası piyasada pazarlanabilir hale gelmiştir. Ekonomik küreselleşme olarak ifade edilebilecek bu süreç dilsel bağımlılığı da içermektedir (Bkz. McKenzie, 2010, s.1) Uluslararası göçün İstanbul özelinde ortaya çıkardığı değişim kentte kullanılan gündelik dilden iş yeri/mekan isimlerine kadar İngilizce'nin yaygınlaşmasıdır. (Bkz. Yaman vd, 2016)

Suriye'den başlayan göç ise kentin dili açısından ikinci bir dönemi işaret eder. Bir önceki dönemin temel dinamiği ekonomik küreselleşme etrafında şekillenirken Suriyeli göçünde itici güç siyasi nedenlerdir. Bu açıdan küresel dil birliği kurmak gibi bir amaç söz konusu değildir. Suriye'den gelen göçle birlikte ise Arapça'nın kentin dilinde önemli hale gelmesinin toplumsal, bu nedenle de kültürel bir yanı vardır, çünkü kültürün cisimleşmesi/vücut bulması dille olur. Bu çalışmanın araştırma nesnesi olan iş yeri tabelalarında toplum, kültür cisimleşir, hatta dile gelir. Tabelalar mekanın sesleridir.

Bu çalışmada mekanın sesine kulak vermek için Millet Caddesi seçilmiştir. Millet Caddesi'nde yer alan iş yerlerinde levha ve tanıtım afişlerinde Arapça ve Türkçe bir arada kullanılmaktadır. Cadde boyunca göze çarpan iş yerleri eğitim, iş/ticaret, sağlık ve hukuku statüye bağlı olarak hizmet veren yerlerdir. Bu hizmetlerin öne çıkması İstanbul'daki göçmenlerin bu alanlardaki ihtiyaçlarını ortaya koymaktadır. Örneğin geçici koruma statüsü sağlık güvencesi sağlamaktadır. Ancak bu güvence göçmenlerin kayıtlı oldukları il sınırları içerisinde ikamet ettikleri sürece geçerlidir. Göçmenler kayıt dışı oldukları ya da kayıt altında oldukları il dışında yaşamayı tercih ettiklerinde sağlık güvencesinden geçerli değildir. Bununla birlikte öne çıkan bir başka başlık eğitimidir. Suriyeli göçmenler ilk ve orta öğretim seviyesinde okullara kayıt yaptırabilmektedirler, ancak yüksek öğretim için Yabancı Öğrenci Yeterlilik Sınavı'na girmek gerekmektedir. Eğitim danışmanlığı veren firmalar aynı zamanda yurt dışına eğitim kurumları aracılığıyla gitmek için fırsat sunmaktadır.

Göçmenleri kalıcılaşmasıyla beraber yukarıda anılan alanları da kapsayan hukuki düzenlemelere ilişkin konular da önem kazanmaktadır. Türkiye’de iş kurmak, ikamet izni almak, konut edinebilmek için yasal sürece uygun biçimde hareket etmek gerekir. Bu nedenle caddede bu konularda hizmet veren iş yerleri fazladır.

Genel olarak yukarıda ifade edilen alanlarda hizmet veren firmaların önem kazanmasının bir nedeni de dil engelidir. Yerleşiklik ve geçicilik arasında yaşam süren göçmenlerin pek çoğu Türkçeyi aracasız konuşamamaktadır. Bu Arapça hizmet veren firmaların/iş yerlerinin önemini arttırmaktadır.

Cadde göçmenlere temel ihtiyaçlarının yanında farklı hatta lüks tüketim olarak nitelendirilebilecek hizmetler de sunmaktadır. Sahaya ilişkin gözlemde saç ekimi, botoks gibi uygulamalar yapan iş yerleri yanında, parfüm, telefon, peruk satan dükkanların bulunması bölgenin farklı sosyo-ekonomik gruplardan gelen göçmenlere hizmet verdiğini göstermektedir.

Cadde sözü edilen hizmetlerin ötesinde toplumsal hafıza açısından da önemlidir. Cadde boyunca hizmet sunan iş yerleri göçle birlikte “kolektif hafıza”nın taşındığını göstermektedir. Cadde geçirdiği dönüşümle kültürü anımsatma ve yaşatma işlevini de yerine getirir. Kolektif hafıza, insanların genellikle aynı anda benimsediği ve bir araya gelerek güçlenen bir uzlaşım sistemidir (Halbwachs, 2019, s.116). Böylece toplumsal yapıda meydana gelebilecek çözümlerin etkisini de hafifletir. Caddede özellikle restoran ve kafeler göçmenlerin bir araya gelme mekanlarıdır. Göçmenlerin bir araya gelmesine imkan veren bu mekanlar toplumsal hafıza ve aidiyet açısından önemlidir, çünkü yapılan çalışmalara göre göçün yol açtığı sorunların başında belirsizlikler, sosyal yaşam korkusu, sosyal yalnızlık, geçmişe duyulan özlem, kültürel engeller, dil sorunu gelmektedir (Bkz. Demirbaş, Bekaroğlu, s.13). Bu yönüyle yerel restoranlar gününbirlik kullanıcılara hizmet vermenin ötesinde göçmenlerin mevcut kaygılarının yarattığı baskıyı hafifletici toplumsal dayanışmayı güçlendirici işleve sahiptir.

Dayanışmanın oluşmasında etkili mekanlar göçmen kültürünün, alışkanlıklarının, Suriye’deki yaşam tarzının uzantısıdır. Göçmenler anavatanlarından uzaklaşmış olsalar bile toplumsal belleği canlı tutarak toplumsal yapılarını koruyarak ikinci vatanlarını inşa etmektedirler. Assmann’ın belirttiği üzere kendini grup olarak sağlamlaştırmak isteyen her topluluk sadece içsel iletişim biçimlerinin sahnesi olarak değil, aynı zamanda kimliklerinin sembolü ve hatıralarının dayanak noktası olarak mekân yaratmak ve garanti altına almak ister. Belleğin mekâna ihtiyacı vardır, mekânsallaştırma eğilimi içindedir (Assmann, 2015, s.47). Bu mekanlarda sayısal büyüklüğün hem konforunu yani güvenliğini hissetmekte, hem de yerel topluma ihtiyaçları olmadan kendi yaşam alanlarını geliştirebilmektedirler (Erdoğan, 2020,

s.19). Türkiye’de göçmenler kentlerde alışkanlıklarını ve kültürlerini yeniden üretebilecekleri mahalleler, mekanlar oluşturmuşlardır.

Sınırlı bir örnek olmasına karşın Millet Caddesi’ndeki dönüşüm, Suriyeli göçmenlerin kente tutunma stratejilerine ve kentteki yaşam biçimlerine dair bilgi vermektedir. Bununla birlikte toplumsal yapılarına uygun biçimde kimliklerini yeniden üretmekte olduklarını göstermektedir. Halbwachs, bir grup bir uzam parçasına eklendiğinde, onu kendi imgesine dönüştürür fakat bununla beraber ona direnç gösteren fiziksel şeylere boyun eğ ve adapte olur, demektedir (Halbwachs, 2018, s. 141). Millet caddesi de mekanlarını kullanıcılarına sunarken bir yandan da göçmenlerin kendi ülkelerindeki yaşamlarının, ilişkilerinin fiziki imgesine dönüşmüştür. Cadde, göçmenlere yeni bir ülkede, yeni koşullar altında eski düzenlerini görelî de olsa kurmaları için olanak vermektedir.

Kaynakça/ References

- Assmann, Jan (2015), *Kültürel Bellek, Eski Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, Çev. Ayşe Tekin, Ayrıntı: İstanbul.
- Demirtaş, H; Bekaroğlu, E (2013), Evden Uzakta Olmak: Sığınmacıların/Mültecilerin Psikolojik Sorunları ve Alınacak Önlemler, *Kriz Dergisi*, Cilt 21, Sayı 1, ss.11-24
- Durkheim, E (1956), *Education and Sociology*, translated. Sherwood D. Fox, Glencoe, Ill.: Free Press.
- Erdoğan M (2017). *Kopuş’tan “Uyum” a Kent Mültecileri - Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği*, Marmara Belediyeler Birliği: İstanbul.
- Erdoğan, Murat (2020) Suriyeliler Barometresi 2019 Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi, Orion Kitabevi: Ankara.
- Halbwachs, Maurice (2018); *Kolektif Hafıza*, Çev. Banu Barış, Heretik: Ankara.
- Halbwachs, Maurice (2019); *Hafızanın Toplumsal Çerçevesi*, Çev. Büşra Uçar, Heretik: Ankara.
- İçduyu Ahmet; Biehl Kristen (2008), *Migrant Cities Research Programme*, British Council: İstanbul.
- Kartal, Bilhan; Başçı Emre (2014), Türkiye’ye Yönelik Mülteci Ve Sığınmacı Hareketleri, *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:12, Sayı:2, ss.275-299.
- Keyder, Çağlar (2011), Yirmi Birinci Yüzyıla Girerken İstanbul, *İstanbul Nereye*, Metis: İstanbul, 2011, ss.49-61.
- Koser, Akcapar, S (2004). Iranian Transit Migrants in Turkey, *KOLOR: Journal on Moving Communities*, Special Issue: Exile and Transit. 4(1): 17–31
- Mandran, Robert (2002), *İstanbul Bir Kent Tarihi*, İletişim Yayınları: İstanbul.
- McKenzie, Robert M (2010), *The Social Psychology of English as a Global Language*, Springer: UK.
- Kuban, Doğan (2000), *İstanbul Bir Kent Tarihi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları: İstanbul.
- Palacıoğlu, Tezer, (2018), *Suriyeliler, AB ve Türkiye Özelinde Mülteciler*, İTO/İDA: İstanbul.
- Shepherd, J. D., (2006). *Transnational Social Fields and the Experience of Transit Migrants in Istanbul, Turkey*, MA thesis for the Anthropology Department at Texas Tech University, Texas.
- Şahbaz, Namık Kemal; Sakar Can (2017), Suriyeli Mültecilerle Değişen İş Yeri Tabelalarının Dilsel Kullanımlar Açısından İncelenmesi: Mezitli İlçesi Örneği, *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(3), 472-484.

Yaman, İsmail; Ekmekçi Emrah (2016), Türkçenin İngilizce Yoluyla Melezleşmesi:

Samsun'daki İş Yeri Ve Mekân Adları Örneği, *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı 50, ss. 217-229.

Yükseker, H. Deniz (2003), *Laleli-Moskova Mekiği: Kayıtdışı Ticaret ve Cinsiyet İlişkileri*, İletişim: İstanbul.

https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/?gclid=EAIaIQobChMIIsuve4dm37QIVEdN3Ch0sMwIBEAAAYASAAEgJmyfD_BwE

“Global Trends, Forced Displacement in 2019”, erişim <https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/5ee200e37/unhcr-global-trends-2019.html>

<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

<https://www.kas.de/documents/283907/7339115/T%C3%BCrkiye%27deki+Suriyeliler.pdf/aca9d37-7035-f37c-4982-c4b18f9b9c8e?version=1.0&t=1571303334464>

<http://www.gazetevatan.com/iste-istanbul-daki-beyaz-suriyeliler--718280-gundem/>

<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/istanbulda-kulturuyle-sanatiyla-ve-restoraniyla-suriye-mahallesi-40026339>

https://www.ito.org.tr/documents/Duyurular/2020_dokumanlar/istanbul_dayabanciyatirimvesermayedurumuraporu.pdf

Geçici Koruma, 3. Bölüm/Madde 7. Resmi Gazete, Tarih: 22.10.2014, No:29153, Cilt:55)

2014/21 Sayılı Genelge hakkında(2014, Ekim 24). T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Müdürlüğü.(Sayı: 10230228/235/4810539) Erişim adresi: http://reyhanli.meb.gov.tr/meb_iys/dosyalar/2017_08/30064854_24102_014-4810539_Temel_Egitim_GM.pdf